OIKEUSMINISTERIÖ

Lainvalmisteluosasto
Yksityisoikeuden yksikkö
Laura Määttänen

11.12.2018

Eduskunnan lakivaliokunta

HALLITUKSEN ESITYS LAEIKSI AVIOLIITTOLAIN 4 JA 109 §:N MUUTTAMISESTA SEKÄ LAPSEN HUOLLOSTA JA TAPAAMISOIKEUDESTA ANNETUN LAIN 3 §:N MUUTTAMISESTA

(HE 211/2018 vp)

- **VASTINE LAKIVALIOKUNNAN KUULEMIEN ASIANTUNTIJOIDEN HUOMAUTUKSIIN**

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä vastinetta lakivaliokunnalle toimitetuissa asiantuntijalausunnoissa esiin tulleisiin kysymyksiin. Oikeusministeriö esittää jäljempänä vastineensa niihin asiakohtaisesti.

1. Poikkeuslupamenettelystä luopuminen

Valtaosa lakivaliokunnalle lausuntonsa antaneista tahoista kannatti poikkeuslupamenettelystä luopumista (NYTKIS ry, lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto, Maahanmuuttovirasto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, sosiaali- ja terveysministeriö, Helsingin kaupunki). Väestörekisterikeskus, aluehallintovirasto ja Vantaan käräjäoikeus eivät ottaneet kantaa asiaan.

Prof. emer. Helin, Suomen ortodoksinen kirkko ja OTT Mustasaari katsoivat, että 18 vuoden avioitumisikärajasta tulisi voida joustaa yksittäistapauksissa ja ehdottivat rikoslain nk. suojaikärajaa mukailevan 16 vuoden alaikärajan säätämistä ja alaikäisen kuulemisen kehittämistä. Näin voitaisiin muun muassa nykyistä paremmin yhtäältä varmistua siitä, että kyse on alaikäisen omasta avioitumistahdosta ja toisaalta turvata alaikäisen itsemääräämisoikeuden toteutuminen hänen kypsyystasonsa mukaisella tavalla.

Oikeusministeriö: Hallituksen esityksessä (s. 6–8) on arvioitu poikkeuslupamenettelystä luopumisen etuja ja haittoja. Tässä yhteydessä on pohdittu myös vaihtoehtoista ratkaisua eli alaikärajan asettamista 16 vuoteen ja kuulemismenettelyn keittämistä. Kuten esityksessäkin (s. 7) todetaan, kyse on siitä, onko alaikäisten suojelua yleisesti koskeville näkökohdille annettava suurempi painoarvo kuin

yksittäistapauksessa avioliiton solmimista toivovan alaikäisen tilanteeseen mahdollisesti liittyville näkökohdille. Oikeusministeriö katsoo edelleen, että ehdotus poikkeuslupamenettelystä luopumisesta on esityksessä esitetyn valossa perusteltu.

➔ Ei tarvetta muuttaa esitystä.

2. Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen Suomessa

Useissa asiantuntijalausunnoissa käsiteltiin kysymystä ulkomailla alaikäisenä solmittujen avioliittojen tunnustamisesta. Monet lausunnonantajat esittivät valmistelutyön aloittamista tunnustamista koskevan sääntelyn tarkistamiseksi (Väestörekisterikeskus, aluehallintovirasto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Lastensuojelun Keskusliitto). Väestörekisterikeskus ja aluehallintovirasto katsoivat, että väestötietojen rekisteröinnin kannalta olisi tarpeen säännellä ulkomailla solmittujen avioliittojen tunnustaminen nykyistä tarkkarajaisemmin, koska nykysääntely jättää liikaa tilaa tulkinnalle. Myös Lastensuojelun Keskusliitto piti tärkeänä, että tunnustamisen arviointiperusteet ilmenisivät tulevaisuudessa laista. Lapsiasiavaltuutettu puolestaan piti tärkeänä, että tunnustamiskäytäntöä ja poikkeuslupamenettelystä luopumisen mahdollista vaikutusta käytäntöön seurataan. OTT Mustasaari huomautti, että mikäli ulkomailla alaikäisen solmimat avioliitot jätetään säännönmukaisesti tunnustamatta niin kauan kuin osapuolet ovat alaikäisiä, asia tulee kirjata lakiin. Samalla Mustasaari muistutti, että ulkomaisen avioliiton tunnustamatta jättäminen voi kuitenkin johtaa kohtuuttomuuteen.

Oikeusministeriö: Hallituksen esityksessä ei ole esitetty muutoksia alaikäisten ulkomailla solmimien avioliittojen tunnustamista koskevaan sääntelyyn, vaan tunnustaminen perustuisi jatkossakin tapauskohtaiseen harkintaan. Perustelut tälle ratkaisulle löytyvät esityksestä (s. 10–11). Oikeusministeriö katsoo, että tunnustamissääntely, joka ei jättäisi lainkaan tilaa tapauskohtaiselle harkinnalle, voisi ainakin yksittäistapauksissa johtaa lapsen edun vastaiseen lopputulokseen. Oikeusministeriö pitää kuitenkin tarpeellisena, että tunnustamissääntelyn mahdollisia tarkistustarpeita ja muutosten vaikutuksia arvioidaan erikseen.

➔ Asiaa on arvioitava erikseen.

3. Lapsenhuoltolain 3 §:n 2 momentin muutos

Prof. emer. Helin huomauttaa, että ehdotus poistaa lapsenhuoltolain 3 §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan lapsen huolto päättyy, kun lapsi menee avioliittoon ennen kuin on täyttänyt 18 vuotta, saattaa harvinaisissa yksittäistapauksissa johtaa siihen, että naimisissa oleva henkilö olisi samalla vanhempiensa huollettava. Tämä poikkeaisi nykytilasta.

Oikeusministeriö: Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 3 §:n 2 momentin muutos on katsottu perustelluksi lainsäädännön johdonmukaisuuden säilyttämisen näkökulmasta siinä tapauksessa, että kansallisesta lupamenettelystä luovutaan. Kuten Helin lausunnossaan toteaa, 2 momentin muuttamisella saattaa kuitenkin harvinaisissa tapauksissa olla haitallisia seurauksia. Ottaen huomioon, ettei säännöksen säilyttäminen ennallaan sinänsä aiheuta haittavaikutuksia tai ristiriitaa avioliittolain ja lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain välille, säännös on perusteltua jättää muuttamatta.

➔ Säännöksen muuttamatta jättäminen on perusteltua.

4. Väestötietojärjestelmää koskevat tietojärjestelmämuutokset ja voimaantulo

Väestörekisterikeskus toteaa, että esitetyt lainsäädäntömuutokset aiheuttavat pieniä tietojärjestelmämuutoksia väestötietojärjestelmään. Jotta näiden toteuttamiseen jäisi riittävästi aikaa, Väestörekisterikeskus ehdottaa, että lakimuutokset tulisivat voimaan aikaisintaan kahden kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä.

Oikeusministeriö: Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutosten tulevan voimaan mahdollisimman pian. Väestörekisterikeskuksen näkemyksen huomioon ottaen oikeusministeriö ei näe estettä sille, että muutokset tulevat voimaan noin kahden kuukauden kuluttua niiden vahvistamisesta.

5. Pakkoavioliitot

NYTKIS ry pitää välttämättömänä, että lainsäätäjä tarttuisi kysymykseen pakkoavioliittojen tunnistamisesta, selkeästä kriminalisoimisesta, estämisestä ja purkamisesta.

Oikeusministeriö: Avioliittoon pakottaminen on jo nykyisin rikoslain nojalla rangaistavaa (rikoslain 25 luvun 3, 3 a ja 8 §, ks. myös 1 luvun 11.2 §:n 8 kohta). Tarvitaan siis muita kuin lainsäädäntötoimenpiteitä: on esimerkiksi tärkeää varmistaa, että tapauksista ilmoitetaan poliisille ja ne saatetaan käsiteltäväksi rikosprosessissa. Pakkoavioliittojen tunnistaminen ja ennalta ehkäiseminen edellyttävät ennen kaikkea laaja-alaista yhteistyötä eri viranomaisten ja muiden toimijoiden kesken.